

«8D04113 – Мемлекеттік басқару» білім беру бағдарламасы бойынша доктор дәрежесін алу үшін Наурызбек Мадина Дулатқызының «Мемлекеттік қызметтегі мүдделер қақтығысы: Қазақстан Республикасында алдын-алу тетіктері» тақырыбында дайындалған диссертациялық жұмысына ресми рецензенттің жазбаша пікірі

р/н №	Критерийлер	Критерийлер сәйкестігі	Ресми рецензенттің ұстанымы
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	<p>1.1 Ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:</p> <p>1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірі);</p> <p>2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауы)</p> <p>3) Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету)</p>	<p>Диссертациялық жұмыстың тақырыбы мен бағыттарының «Қазақстан-2050» Стратегиясы мен Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының 2022 – 2026 жылдарға арналған тұжырымдамасында көрсетілген Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саласындағы басымдықтарына сәйкестігі бар.</p> <p>Зерттеуде халықаралық практикадағы озық тәжірибелерге және мемлекеттік қызметтегі мүдделер қақтығысын реттеудің ағымдағы жай-күйіне талдау жүргізіле отырып, анықталған мүдделер қақтығысының алдын алу кедергілерін шешу мақсатында тетіктерді әзірлеуге қатысты теориялық, әдістемелік және практикалық мәселелер қарастырылған.</p>
2.	Ғылымға маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	Зерттеу жұмысы ғылымға елеулі үлес қосады, сондай-ақ маңыздылығы де кеңінен ашылған. Докторант мемлекеттік қызметтегі мүдделер қақтығысының алдын алу шаралары, процесстері мен тетіктеріне қатысты шетелдік зерттеулеге, халықаралық ұйымдардың мен озық шетелдік тәжірибелеріне салыстырмалы талдау жасай отырып, нәтижелерін Қазақстанның мемлекеттік жүйесіне бейімдеген. Атап өтерлік жайт, докторант

			бейімдеуді жүзеге асырмас бұрын Қазақстандағы қазіргі ахуал жағдайына кешенді талдау жасаған болатын. Бұл, өз кезегінде, мемлекетіміздің барлық өңірлерінен 10255 мемлекеттік қызметші арасында әлеуметтік сауалнама және 29 қазақстандық және халықаралық сарапшылармен терең сұхбат жүргізу арқылы жүзеге асырылды.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған	Зерттеу барысында докторантпен диссертациялық жұмыста өзі жазу қағидаты толықтай сақталған. Докторантпен мүдделер қақтығысын мемлекеттік реттеудің тиімділігін арттыруға және сыбайлас жемқорлықты болдырмауға бағытталған мүдделер қақтығысының алдын алу тетіктері туралы әдістемелік және практикалық ұсыныстары әзірленді.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген; 2) жартылай негізделген; 3) негізделмеген.	Таңдалған тақырыптың өзектілігіне мүдделер қақтығысы бүкіл әлемде маңызды мәселе ретінде танылатыны және БҰҰ-ның іргелі құжаттарында мүдделер қақтығысының алдын алуға талаптары белгіленгені дәлел. Алайда, Қазақстанда мемлекеттік қызметтегі мүдделер қақтығыс мәселесі жеткіліксіз зерттелген және дерлік реттелмеген. Сол себепті, сыбайлас жемқорлыққа болдырмау үшін мүдделер қақтығысының алдын алу және реттеу қажеттілігі диссертациялық тақырыбының өзектілігін тағы да растайды.
		4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды 1) айқындайды; 2) жартылай айқындайды; 3) айқындамайды	Диссертация мазмұны зерттеу тақырыбын толығымен айқындайды. Автормен іске асырылған зерттеу міндеттері мен алға қойылған мақсаты ұсынылған диссертациялық жұмыстың мазмұнымен толықтай анықталады.
		4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) сәйкес келеді;	Қойылған мақсат диссертация тақырыбына сәйкес келеді. Өз кезегінде, зерттеу міндеттері Қазақстанның мемлекеттік қызметінде мүдделер қақтығысының алдын алу тетіктерін

		2) жартылай сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді	іздестірудің белгіленген мәселелерін дәйекті түрде шешеді.
		4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылысы логикалық байланысқан: 1) толық байланысқан; 2) жартылай байланысқан; 3) байланыс жоқ	Зерттеудің ішінара бірлігі бар екенін атап өткен жөн, диссертациялық жұмыстың барлық бөлімдері мен құрылысы логикалық тұрғыдан өзара байланысты.
		4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) сыни талдау бар; 2) талдау жартылай жүргізілген; 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген	Жұмыстың қолданбалы бағытын атап өткен жөн. Сонымен бірге, диссертацияда сыни көзқарас призмасы арқылы жаңа негізделген шешімдер ұсынылды. Атап өткенде, Қазақстанның қолданыстағы заңнамасына сыни талдау жүргізілген.
5.	Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен қағидаттар жаңа болып табыла ма? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	Ғылыми нәтижелер жартылай жаңа болып табылады (80% жаңа), себебі докторантпен қолданыстағы ұғымдық аппараты жаңартылған және жүйеленген.
		5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа болып табыла ма? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	Зерттеу жұмыстың қорытындылары толығымен жаңа болып табылады. Айта кететін жайт, жұмыс нәтижелерінің ғылыми маңыздылығы жоғары деп санаймын.
		5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе?	Диссертациялық жұмыстың басты нәтижесі боп мемлекеттік қызметтегі мүдделер қақтығысының алдын алу үшін жүйелі 4D тәсілді әзірлеу болып табылады. Жалпы, зерттеуде мүдделер

		<p>1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)</p>	<p>қақтығысының алдын алу тетіктері жүйеленіп ұсылғанын атап өткен жөн. Сол себепті ұсынылған тетіктер негізделген және жаңа болып келеді.</p>
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	<p>Барлық қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research және өнертану және гуманитарлық бағыттары бойынша)</p>	<p>Зерттеудің барлық негізгі тұжырымдары ғылыми дәлелдерге негізделген. Жұмыстың қорытынды бөлімінде ізденуші атқарылған ғылыми - зерттеу жұмысын қорытындылайды және нақты практикалық шешімдер ұсынады.</p>
7.	Қорғауға шығарылған негізгі қағидаттар	<p>Әр қағидат бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет:</p> <p>7.1 Қағидат дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді</p> <p>7.2 Тривиалды ма? 1) ия; 2) жоқ</p> <p>7.3 Жаңа ма? 1) ия; 2) жоқ</p> <p>7.4 Қолдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа; 3) кең</p> <p>7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) ия; 2) жоқ</p>	<p>1-тұжырымда сәйкестікке негізделген (compliance-based) және құндылықтарға негізделген (values-based) стратегиялардың негізінде жүйелі 4D алдын алу тәсілі ұсынылды:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Definition – Ұғым: мүдделер қақтығысының түсініктемесін анықтау, біркелкі қабылдауды қамтамасыз ету; – Driling – Оқыту: мемлекеттік қызметшілердің мүдделер қақтығысының түсінігі, алдын алу және шешу әдістері туралы білімдерін арттыру; – Declaration – Декларациялау: мүлік пен активтерді; мүдделерді ашып көрсету; – Due diligence – Нормативтік реттеу: заңдар, ережелер, әдістер мен құралдар. <p>Бұл тұжырым дәлелденген, тривиалды емес, жаңа, қолдану деңгейі кең болып табылады.</p> <p>2-тұжырымда «мүдделер қақтығысының» ұғымдық аппаратын жаңартуы, соның ішінде «жеке мүдде» ұғымының енгізілуі ұсынылды. Автордың ұсынымы бойынша халықаралық үздік тәжірибенің негізінде мүдделер қақтығысының ұғымы жеке мүдделер мен лауазымдық міндеттердің қайшылығында жататындығын ескере отырып, жаңартылуы тиіс. Бұдан басқа, жеке мүдделердің қатарына, авторының ұсынымы бойынша,</p>

			<p>іскерлік мүдделер, байланыс мүдделер, жеке меншігінде немесе сенімгерлік басқарылатын заңды тұлғаның болуы, жақын қарым-қатынастар, артықшылықтар және т.б. кіру тиіс.</p> <p>Бұл тұжырым дәлелденген, жартылай жаңа, қолдану деңгейі кең болып табылады. Алайда, мүдделер қақтығысы ұғымының қоғам тарапынан қабылдануын түсіну пайдалы болар еді.</p> <p>3-тұжырымда «Мемлекеттік қызметтегі мүдделер қақтығысы» атты мемлекеттік қызметшілерді оқыту бағдарламасын енгізу ұсынылды. Мүдделер қақтығысы мәселелері бойынша мемлекеттік қызметшілерге арналған оқыту бағдарламасының жобасы, оқыту технологияларды және үлгілік ситуациялық тапсырмаларды сипаттай отырып, 5 модульден тұрады:</p> <p>Модуль 1. Мүдделер қақтығысын анықтау.</p> <p>Модуль 2. Қазақстандағы мемлекеттік қызметтегі мүдделер қақтығысын мемлекеттік реттеудің ерекшеліктері.</p> <p>Модуль 3. Алдын алу тетіктері: халықаралық озық тәжірибеге шолу.</p> <p>Модуль 4. Мүдделер қақтығысын уақтылы алдын алу тетіктері: егжей-тегжейлі талдау.</p> <p>Модуль 5. Мемлекеттік қызметтегі мүдделер қақтығысына байланысты жағдайларды шешу әдістері.</p> <p>Бұл тұжырым дәлелденген, тривиалды емес, жаңа, қолдану деңгейі орташа, мақалада дәлелденген болып табылады.</p> <p>4-тұжырымда Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасына мемлекеттік қызметшілердің мүдделерін декларациялау және декларацияланған мәліметтерді тексеруді енгізу бөлігінде заңнамаға өзгерістер мен толықтырулар жобасы және мемлекеттік органдардағы мүдделер қақтығысының алдын алудың құрал жобасы (жеке мүдделерін декларациялау)</p>
--	--	--	---

			<p>ұсынылды. Бұл тұжырым дәлелденген, тривиалды емес, жаңа, қолдану деңгейі кең, мақалада дәлелденген болып табылады. Дегенмен, декларацияланған мәліметтерді тексеру тетіктерін егжей-тегжейлі қарастыру дұрыс болар еді.</p> <p>5-тұжырымда қолданыстағы заңнамаға сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы уәкілетті мемлекеттік органның құзыретін толықтыру бөлігінде өзгерістер енгізу жобасы ұсынылды. Бұл тұжырым дәлелденген, тривиалды емес, жаңа, қолдану деңгейі орташа, мақалада дәлелденген болып табылады. Жалпы, докторантпен ұсынылған диссертациялық жұмысының негізгі нәтижелері докторанттың ғылыми еңбектерінде жарияланған.</p>
8.	Дәйектілік принципі Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	8.1 Әдістеменің тандауы - негізделген немесе әдіснама нақты жазылған 1) ия ; 2) жоқ	Әдістеменің тандауы негізделген және толықтай сипатталған болып табылады. Диссертациялық зерттеуді жүзеге асыру мақсатында докторантпен бірқатар ғылыми әдістер қолданылды, солардың қатарында салыстырмалы талдау, синтез, мазмұнды талдау, негіздеу, кейс-стади, әлеуметтік сауалнама, сарапшылармен терең сұхбат, эмпирикалық мәліметтерді регрессиялық және корреляциялық талдау.
		8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған: 1) ия ; 2) жоқ	Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған. Атап айтқанда, зерттеу барысында алынған эмпирикалық мәліметтер (әлеуметтік сауалнама және сараптамалық сұхбаттар нәтижелері) R-studio бағдарламалық қамтамасыз ету құралы арқылы талданды. Респонденттердің мүдделер қақтығысын қабылдауына әсер ететін факторларды анықтауға және актуалды ахуал жағдайды бағалауға

			мүмкіндік беретін бірқатар регрессиялық модельдерді құру арқылы докторантпен регрессиялық және корреляциялық талдау жүргізілді.
		8.2 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді): 1) ия ; 2) жоқ	Диссертациялық зерттеу нәтижелері Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінде, Түркістан және Қостанай облыстарындағы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл департаменттерінде, «Адалдық алаңы» жобалық офисінің базасында енгізілген. Тұтастай алғанда, докторантпен ұсынылған мемлекеттік қызметтегі мүдделер қақтығысының алдын-алу тетіктері мүдделер қақтығысын болдырмау және сыбайлас жемқорлықты айтарлықтай азайту үшін маңызды болып табылады.
		8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған	Зерттеу жұмысының маңызды мәлімдемелері нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған.
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті /жеткіліксіз	Зерттеу жұмысында пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті болып табылады.
9	Практикалық құндылық принципі	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы бар: 1) ия ; 2) жоқ	Диссертацияның теориялық маңызы бар. Атап айтқанда, мемлекеттік қызметтегі мүдделер қақтығысының ұғымы жаңартылып жүйеленді және «жеке мүдде» ұғымының жобасы әзірленді.
		9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары: 1) ия ; 2) жоқ	Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары. Зерттеу жұмыстың практикалық маңыздылығы мүдделер қақтығысты реттеу проблемаларын анықтап, шешу жолдарын ұсынуда жатыр. Бұдан басқа, ұсынылған тетіктердің бірқатары Қазақстан Республикасы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінде пилоттық режимде енгізілді.

		9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа болып табылады? 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)	Практикалық ұсыныстар 4D жүйелік алдын-алу тәсілді қолдану бөлігінде толығымен жаңа болып табылады. Бұл, тұтастай алғанда, сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты жетілдіруге оң әсер етеді.
10.	Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Академиялық жазудың сапасы жоғары болып табылады. Ғылыми баяндау стилі толығымен қамтамасыз етілген.

Ресми рецензенттің шешімі:

Тұтастай алғанда, жазбаша пікірімде көрсетілген ескертпелердің онша күрделі емес екендігін және диссертациялық зерттеу нәтижелердің жалпы құндылығын төмендетпейтіндігін атап өткен жөн.

«Мемлекеттік қызметтегі мүдделер қақтығысы: Қазақстан Республикасында алдын-алу тетіктері» тақырыбындағы докторлық диссертацияға оң пікір бере отырып, Наурызбек Мадина Дулатқызын «8D04113 – Мемлекеттік басқару» білім беру бағдарламасы бойынша доктор дәрежесін алуға лайықты деп санаймын.

Ресми рецензент:

экономика ғылымдарының кандидаты,
Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы
Мемлекеттік басқару академиясының
Басқару институтының профессоры

Г.А.Джунусбекова

27.06.2022ж.